

VOJNI KRUGOVI KRALJEVINE JUGOSLAVIJE PROTIV „PREVRATNIČKIH I NACIONALNO NEPOUZDANIH" SNAGA

GENERALŠTAB O AKTIVNOSTI KULTURBUNDA

Jula 1939.

... Pre nego se učine ma kakvi konkretni predloži po razmatranju predloženih mera od strane interministerijalne komisije, trebalo bi da se reši jedno načelno pitanje o „Kulturbundu". Iz izlaganja pomenute komisije, vidi se, da je organizacija „Kulturbunda" ovakva, kakva je sada, u stvari čisto politička organizacija, iako nosi naziv „Kulturbund". Ovo je ona ne samo po svom očiglednom radu i delovanju, već i po svojim javnim rezolucijama. Tako su pojedini govornici, naši državljani, na nedavnim nemačkim monstr-skupovima u Apatinu, Lazarevu, Jarku i Indiji otvoreno priznali da ispovedaju nacional-socijalizam, i to autentični i najčišćeg porekla, t.j. iz Trećeg Rajha, a ne neki samonikli, domaći.

Na tim skupovima rečeno je: ... „da nacional-socijalistička koncepcija Nemaca ne zavisi od zakona, kao ni od mišljenja i volje drugih naroda, jer je ta nova ideologija neotuđivo pravo Nemaca na celom svetu, bez obzira na državljanstvo".

U prkos geografskom položaju, smatraju se: ... „kulturno i sudbinski povezani sa Nemcima celog sveta, pa im je zbog toga dužnost da nemačkoj kulturi izvojuju potreban životni prostor. Po prirodnom i božanskom pravu, isključivo je stvar Nemaca, da svoje narodne zadatke izgrađuju na osnovi nacional-socijalističke ideologije. Za ostvarenje ovih svojih nacionalnih ciljeva traže se potrebni borci, a zajednička svest sa stomilionskim nemačkim narodom daje nam nepobedivu snagu".

„Jedino nemački narod pozvan je danas da nosi kulturu čitavog čovečanstva. Ovde, gde se je borio princ Evgenije Savojski, sa Petrovaradinskog mosta i grada, tu je stvoreno naše istorijsko pravo (a zaboravlja se na germanizatorsku kolonizaciju Marije Terezije i Josifa II). Novi Sad je naš, Petrovaradin je naš, to nam je od Boga dato i niko nas odatle ne može isterati. Mi nismo došljaci. Podunavlje držimo po pravu mača i pluga. Ovo je nemačka zemlja u inostranstvu! Ako nam se ne prizna pravo na samostalan narodni život, mi ćemo to silom izvojevati".

„Zato svi u „Kulturbund", od rođenja pa do smrti, i muško i žensko. Kulturbund nije obična organizacija. On je nama ono, što je Srbima država. Kad budemo svi začlanjeni i nastupili kao jedna borbena armija, dobićemo sve što tražimo. Ko ostane indiferentan prema na-

šem apelu, oglašićemo ga za narodnog izdajicu, a po potrebi operisaće se i pesnicom. Ne treba se bojati sreskih načelnika ni žandarma, jer kad svi budemo organizovani, niko nam ništa neće smeti..

Aprilski rat 1941, 251—4.

GLAVNI GENERALŠTAB I NESLOVENSKI STAREŠINSKI SASTAV

Oktobra 1939.

Obzirom na ovo, svake godine unapređuje se u čin rezervnog potporučnika (nižeg vojnog činovnika) znatan broj rezervnih oficira Neslovena. Ukupan broj rezervnih oficira Neslovena dostigao je već znatnu visinu tako, da o ovoj činjenici treba u buduće voditi strožije računa. Na dan 1. januara 1939. godine bilo je:

| | |
|--------------------------------|---------------|
| a) Rezervni oficiri Nesloveni: | |
| — Nemci | 715; |
| — Mađari | 322; |
| — Arnauti | 3; |
| — Turci | .1; |
| — Rumuni | .15 |
| — Grci | .6 |
| — Italijani | .5 |
| — Jevreji | 1.559; |
| | Svega: 2.626. |

Ukupan broj rezervnih oficira iznosio je 39.788, što znači da broj rezervnih oficira Neslovena sa Jevrejima iznosi 6%.

| | |
|--|-------------|
| b) Rezervni vojni činovnici — Nesloveni: | |
| — Nemci | 50; |
| — Mađari | .17; |
| — Rumuni | 2; |
| — Jevreji | 267; |
| | Svega: 336. |

¹ Nemačka manjina je činila privilegovanu manjinu, koja je imala međunarodnu zaštitu. Ekonomski snažna ona je uspela da izbori povlašćen položaj u odnosu na druge manjine i u vezi sa školstvom. Posle dolaska nacista na vlast u Nemačkoj deo pripadnika ove manjine je počeo pristupati Nacional-socijalističkoj stranci i vezivati se za nemačke obaveštajne centre. Korenit preokret u držanju Kulturbunda prema Jugoslaviji nastupio je posle pobeđe tzv. obnovitelja koji su uspeli da nametnu svoju volju Kulturbundu. Anton Korošec je kao ministar unutrašnjih poslova ometao jačanje njihovog uticaja i njihovu antijugoslovensku aktivnost, ali su oni uvek mogli da se oslone na podršku Berlina, s kojim jugoslovenski vlastodršci nisu bili spremni da pogoršavaju odnose kako zbog ekonomskih veza, tako i iz političkih razloga. Treći Rajh je, gradeći specifičnu politiku prema Kraljevini Jugoslaviji, po državnoj liniji upozoravao pripadnike manjine na obazrivost, poštovanje poretka i njegovih zakona, ali su obaveštajne službe i Nationalsocijalistička partija uspeli da uoči rata u svoje pipke uhvate sav Kulturbund. Iz redova ove narodnosne grupe poticala je glavna snaga „pete kolone“. Njeni prvaci i pripadnici bili su povezani uoči rata sa tajnom organizacijom Abvera „Jupiter“.

Ukupan broj rezervnih vojnih činovnika iznosio je 4.484, što znači da je od toga bilo 8,1% rezervni vojni činovnik Nesloven.

Ove godine od ukupno 2.954 đaka upućeno je u kadar 253 đaka Neslovena.

Da bi se što više ograničio broj đaka Neslovena, koji se mogu dočije unaprediti u čin rezervnog oficira, Glavni đeneralštab je mišljenja, ia bi sve đake koji stupaju u škole za rezervne oficire trebalo, odmah Dri njihovom stupanju u dotičnu školu, podvrći najstrožem komisistom ispitu iz znanja državnog jezika, jer je tačkom ./g na strani 109, ³rivremenog pravila o regrutovanju mladića za stalni kadar, propisano, ia u škole za rezervne oficire mogu da stupaju samo oni đaci koji znaui državni jezik.

Sve one đake, za koje bude komisija našla, da ne znaju u dovoljioj meri naš jezik, trebalo bi uputiti u trupne jedinice, koje se određuu svake godine naređanjem za upućivanje đaka u kadar (za 1939. golinu pov. Đ. Br. 10370 od 30. septembra).²

Iprilski rat 1941, 401.

GLAVNI GENERALŠTAB PREDLAŽE FORMIRANJE KONCENTRACIONIH LOGORA

19. oktobra 1939.

Obzirom na prednje Glavni đeneralštab je mišljenja:

1. — Da se svi članovi Centralnog komiteta komunističke partije ugoslavije i svih njegovih odbora i pododbora potpuno onemoguće u vojnoj delatnosti izolujući ih iz društvene sredine. Njihova društvena movina imala bi se zapleniti u korist države.

2. — Da se svi agitatori komunizma kao i sva druga lica za koja e utvrdi da pronose⁴ alarmantne i onespokojavajuće glasove lišavaju lobode kretanja i akcije izolujući ih iz društvene sredine.

3. — Da se zavede stroga kontrola putnika na svima prevoznim ržavnim i privatnim sredstvima i hvataju komunistički agitatori i kuiriri i ovi odmah izoluju.

4. — Da se iznenadnim pregledima sva lica koja odlaze ili dolaze utobusima, biciklima, automobilima u veće industrijske i radničke centre hvataju i odmah izoluju.

5. — Da se svaki državni, samoupravni ili opštinski činovnik za oga se utvrdi da radi ili pomaže komunističku propagandu otpušta iz užbe, bez prava povratka u istu.

6. — Da se svi poštanski činovnici, koji budu dopustili da se pu:m pošte šalju, rasturaju ili prenose ma kakvi sastavi komunističke udružine, odmah otpuštaju iz službe.

² Ove analize otkrivaju nacionalnu politiku Kraljevine Jugoslavije koja nije logia da se ne reflektuje i u oružanoj sili kao glavnom stubu njene odbrane unutrašnjeg političkog sistema. Nacionalna politika srpske buržoazije otkrila se sa ratnom opasnošću u svoj svojoj reljefnosti i protivrečjima: na nezavaljstvo nacionalnih manjina računali su spoljni neprijatelji, a sama vladaića vojna garnitura zazirala je od njihovog ponašanja pri sutrašnjem iskušenju, acionalna neravnopravnost davala je obilato svoje plodove: manjine su postale izvor iredentizma i izdaje, ali je otkrivala i šovinističku ograničenost nositca politike denacionalizacije.

7. — Da se sva lica koja raznim tehničkim sredstvima štampaju komunističke letke, brošure i t. si. lišavaju slobode i uklanjaju iz društvene sredine.

8. — Da se sva štamparska preduzeća koja budu štampala letke, slike i sve ostale sastave komunističke sadržine bezuslovno odmah zatvaraju i ne dozvoljavati im rad (kao kazna) u toku tri naredna meseca.

9. — Da kontrola dolaska i ulaska u našu zemlju svih stranaca bude što savesnija i što strožija te da se kroz njih u zemlju ne uvuku ne samo komunistički agitatori, koje kao nepoželjne treba odmah sa granice vraćati, već da se ne unesu paketi ili pisma, pošto je ustanovljeno da se ovim putem najčešće vrši dirigovana propaganda iz inostranstva.

Da bi se sve ove mere sprovele, sva lica izneta pod 1—7 trebalo bi izolovati od svakog neposrednog i posrednog dodira sa narodom, a time jednovremeno bi se sprečila i mogućnost šverca sveg komunističkog materijala od strane tih lica. Zato je potrebno, dok traje ratni zaplet i nesređene političke prilike u svetu i [radi] vaspostavljanja mira, a po ugledu na ostale velike države (Francusku — Italiju — Nemačku — Rusiju), zavesti i kod nas koncentracione logore za sva takva lica. Za obrazovanje ovih logora vrlo zgodno mogu da nam posluže naša mala i slabo naseljena dalmatinska ostrva (kao na pr. Žirje, Mulat, Kaprije), koja su izolovana od kopna.

Burna vremena, u interesu Otadžbine, zahtevaju ove izuzetne i preventivne mere.³

Aprilski rat 1941, 415—416.

GLAVNI GENERALŠTAB O POVRATKU U ZEMLJU BIVŠIH JUGOSLOVENSКИH DOBROVOLJACA U ŠPANIJI

20. novembra 1939.

Po pitanju povratka ovih naših dobrovoljaca, koji su u većini komunisti, od strane Ministarstva unutrašnjih poslova rešeno je, da svaki mora u našem poslanstvu u Parizu pismeno da izjavi, da se kaje što je otišao u dobrovoljce i da se odriče svake komunističke akcije po povratku u zemlju. Prva grupa ovih dobrovoljaca, koja je doputovala iz Španije u Pariz nije htela da da ovakve pismene izjave. Zbog ovoga Ministarstvo unutrašnjih poslova odlučilo je, da se s obzirom na njihove izjave i držanje pred Kraljevskim poslanstvom u Parizu, a kojim bi pružili neposredan i neosporan dokaz svojih levičarskih ubeđenja, ne izdaje zamoljena dozvola za povratak u zemlju..⁴

Aprilski rat 1941, 457.

³ Ideja o osnivanju koncentracionih logora na usamljenim jadranskim ostrvima poticala je od A. Korošeca i M. Stojadinovića. U pitanju je bio tajni akt na kome piše da se može obelodaniti tek posle 10 godina.

⁴ Viši vojni krugovi ispoljavali su izuzetni antikomunizam, koji se iskazivao i ovom prilikom. Jugoslovenska vlada je sprečavala odlazak građana Jugoslavije u Španiju. Pokušaji odlaska u Španiju dovodili su do hapšenja. Učesnicima internacionalnih brigada oduzimano je jugoslovensko državljanstvo.

2. jula 1940.

... Ovih dana otišlo je iz bačkih sela oko Kule, dakle iz našeg najboljeg kraja zemlje, oko 900 Nemaca, muških i ženskih pod izgovorom kao radnici — u Nemačku i to na dve godine.

... Nemci ne idu u Nemačku na rad nego u kurseve, u kojima će se usavršavati u dužnostima pete kolone...⁵

Aprilski rat 1941, 741.

ŠTAB PRIMORSKE ARMIJSKE OBLASTI
O PONAŠANJU KATOLIČKOG KLERA

3. oktobra 1940.

... I dalje se spominje i dolazi do potvrde, da katolički sveštenici vode glavnu reč u sprovođenju paveličevštine na teritoriji. Gde god se naide na neku paveličevsku propagandu, obično je umešan i po neki katolički sveštenik, a po iskazu mnogih pouzdanih nacionalnih ljudi na teritoriji svi mladi katolički sveštenici su očiti paveličevci i javo sprovode agitaciju za njega. S njima u vezi paveličevština se sprovodi izgleda najviše preko katoličkog udruženja „Križari“, od kojih su članovi iz Splita prilikom izleta na Vidovu Goru na o. Braču, javno na glas vikali „živio Ante Pavelić i slobodna hrvatska država pod protektoratom Italije“, a na povratku su pozdravljali fašističkim pozdravom i poklikom „ZAP“.⁶

Aprilski rat 1941, 806.

⁵ Saznanje o prevratničkoj delatnosti pripadnika nemačke narodnosne grupe, državljana Jugoslavije, nije moglo biti presečeno iz razloga ilegalnosti, nedostatka dokaza, ali i zbog rasprostranjenosti takvog ponašanja. Jugoslovenska vlada je bila blokirana u preduzimanju sankcija zbog svoje sve veće ekonomske i političke zavisnosti od Nemačke; sama vlada nije smela u datim okolnostima rizikovati zaoštravanje odnosa sa Nemačkom. Na tlu Jugoslavije sve više će se odmeravati službe suparničkih država; zapadnih demokratija i fašističkih sila. U toj borbi folksdojčeri su činili glavnu snagu nemačke obaveštajne službe.

⁶ Križari, članovi versko-prosvetne organizacije, ispoljavali su sve izraziti politički radikalizam. Manastiri i katoličke škole u predelima mešanih vera postajali su najjača ustaška uporišta. Franjevačke gimnazije u Sinju, Širokom Brijegu, Travniku i Visokom, bogoslovska učilišta u Makarskoj, Mostaru i Splitu, Teološki fakultet u Zagrebu bili su u Kraljevini Jugoslaviji pretvoreni, po ustaškoj oceni, „u žarišta nacionalne svijesti“. Sarajevski nadbiskup I. Šarić je prednjačio u svojoj nacionalnoj i verskoj isključivosti. Kralj Aleksandar se saglasio da se obolelom zagrebačkom nadbiskupu Bauern za koadutora postavi jezuita Alojzije Stepinac, računajući na njegovu lojalnost prema novoj državi, s obzirom na to da se posle zarobljavanja na italijansko-austrougarskom frontu našao među dobrovoljcima na solunskom frontu. Borba protiv Konkordata 1937. dosegla je visoku tačku verskog i političkog usijanja. Nezadovoljna povlašćivanjem Rimokatoličke crkve, Srpska pravoslavna crkva je u Konkordatu videla opasnost za svoj položaj. Katolički vernici su borbu protiv Konkordata doživljavali kao „srpsko-pravoslavni šovinizam“, dok su pravoslavci u pritisku da se on usvoji nalazili militantni katolicizam i ekspanziju Vatikana. Srpsku pravoslavnu crkvu podržavala je celokupna srpska opozicija željna da sruši Stojadinovića. Otpor Konkordatu i povlačenje toga dokumenta još su više raspalili strasti među vernicima. Odnosi sa Vatikanom su se pogoršali što nije moglo da ne utiče na dalju simbiozu dela katoličkog klera sa ustašama. U svom neobjavljenom dnevniku Stepinac je uoči rata zabeležio da je „bizantinizam“ glavni protivnik. Ulogu rimokatoličke crkve u Hrvatskoj sagledavao je kao misionarsku u budućnosti.

NAREDBA MINISTRA VOJSKE I MORNARICE O SUZBIJANJU
KOMUNISTIČKE AKTIVNOSTI U VOJSCI

25. oktobra 1939.

U vezi već ranije izdatih naređenja, a da bi se pokušaj komunističke propagande kao i akcije boljševičkih agenata i propagatora u osnovi osujetio,

N A R E Đ U J E M :

1) Da se kod svih vojnih komanada, jedinica i ustanova obrati najstrožija pažnja na sve pokušaje komunističke propagande i boljševičke razorne akcije. Svaki pokušaj ove akcije mora se svim raspoloživim sredstvima najenergičnije sprečiti, lica pohvatati i predati nadležnim vlastima. U ovom cilju tesno saradivati sa organima civilne upravne službe, kako bi rad u suzbijanju defetizma i štetne propagande bio što efikasniji.

2) Obratiti osobitu pažnju na kretanje i rad svih podoficira i vojnika, a naročito pozvatih obveznika na vežbu, a češćim i iznenadnim smotrama pregledati sve pismene sastave, koji se kod njih nađu. Sumnjive knjige i sastavi, u koliko se kod njih nađu, po prethodnom iskorišćavanju za vođenje istrage, imaju se spaliti. Rad po ovim predmetima ima da bude najhitnije prirode. Naročitu pažnju obratiti na pismenu prepisku i amanete, koje redovno pregledati, bilo da iz komanada i ustanova odlaze, bilo da u iste dolaze.

3) Naročite mere opreze i obezbeđenja preduzeti kod vojnih zavođa i magacina i ostalih objekata, vrlo važnih po interese vojske, radi odbijanja eventualnih napada. U ovome cilju izdati detaljna uputstva stražama i stražarima i propisati detaljan postupak za najefikasnije obezbeđenje.

4) Pregled prepiske i iznenadne smotre vršiti na diskretan i oprezan način, ali sa doslednom i krajnjom istrajnošću, ne izazivajući uznemirenost i nespokojstvo tamo, gde za to nema razloga i potrebe.

5) O svakoj zapaženoj pojavi najhitnije me izveštavati..⁷
Aprilski rat 1941, 428.

⁷ Nacionalistički indoktrinirani i konzervativnih uverenja vojni krugovi su u komunizmu gledali najveću napast i opasnost po vojsku i zemlju. Po njima, komunisti su rastvarali patriotizam u internacionalizam, radili za strane faktore, istupali protiv vere, porodice, privatne svojine, tradicionalnih svetinja itd. „Patriotizam“ je obavezivao starešine u vojsci da se protiv komunizma bore svom snagom i nemilosrdno.